

ejus, ex quo pater regalia sibi resignavera., sexto. Sigebertus fautor schismaticorum imperatorum addit quod in celebratione missæ pontifex imperatori ad pacem confirmandam corpus Domini tradiderit, elque ista dixerit: « Domine imperator, hoc corpus Domini natum ex Maria virgine, passum in cruce pro nobis, (sicut sancta et apostolica tenet Ecclesia) damus tibi in confirmationem veræ pacis inter me et te. » *Hæc Sigebertus.*

His ita transactis imperator voti compos factus rediit in Germaniam; Paschalis vero synodo episcoporum postea apud Lateranum celebrata, privilegium de investituris conferendis supra recensitum, ab imperatore minis et terroribus extor-

tum, tanquam privilegium verba Godefridi Viterbiensis sunt) improbativ. Epistola, quam ex synodo transmisit ad imperatorem Paschalis, exstat apud Dodechinum in appendice Mariani Scoti, eamque infra cusam cum pluribus hac de re aliis invenies. Super impedimento consanguinitatis in matrimonio quod contractum est inter Boleslaum Poloniæ ducem et filiam Russiæ regis, nomine Sbilavam, in quarto consanguinitatis gradu eidem conjunctam dispensavit.

Obiit Paschalis papa anno Domini 1118, xv Kalendarum Februarii, cum sedisset annos xviii, menses quinque, et dies quatuor; sepultus est in basilica Lateranensi.

VITA PASCHALIS II PAPÆ

AUCTORE PETRO PISANO.

(BOLLAND., in Prodyico ad Acta Sanctorum Maii, pag. 314.)

MONITUM.

Hermanni Contracti continuator, finiens cum primo hujus pontificis anno, præcedenti quo creatus est, sic scribit: « Romæ venerabilis papa Urbanus, hujus nominis secundus, postquam sedem Romanam xi annos, menses v gubernavit, post multas tribulationes, tandem iv Kal. Augusti de hac luce migravit. Post cujus obitum dominus Paschalis, qui et Regingerus, in ordine clxii papa, ordinatur; et hoc ex divina revelatione factum ubique divulgatur. Ordinatus est autem a clero et populo, post decessum sui prædecessoris die 16 et Nativitatem Domini Romæ cum magna pace celebravit. » Dicitur autem hic pontifex *provinciæ Flaminie*, quatenus Tuscia Suburbicaria, in qua procul dubio Bleda est, antiquis *Blera*, xxiv P. M. Roma distans, ad sinistram viæ Flaminie jacet. Historiam ejus, quamvis prolixam, ut a cœvo auctore P. scripta exstat in ms. nostro legere placeat. Ordericus Vitalis ait « quod de Valle Brutiorum monachus fuit. » fuisse monachum, mox constabit ex Vita: Brutios, vetustum Calabriæ populum novi; Vallem Brutiorum in Tuscia nullam hactenus reperi: monasterium esse, clarius idem indicat cum ait lib. x: « Defuncto Urbano papa Reinerius, Vallis Brutiorum monachus in Paschalem papam electus est, et die 16 a transitu prædecessoris », id est a die 29 Julii, « canonicè consecratus est, » quod cum dictis et dicendis optime congruit, eademque postea in progressu ejusdem libri ante medium idem Vitalis confirmat.

Auctorem Vitæ, cujus nomen initiali duntaxat litteræ P. scriptum invenimus, *Petrum* vocat Baronius: et est verisimile fuisse *Petrum Pisanum*, quem Ciacconius appellat *papæ scriptorem*: pro cujus reconciliatione eo quod Anacleto antipapæ contra Innocentium papam adhæserit schismaticus, laborandum S. Bernardo fuit. Hic Pisanus, uti dixi, de Pisanorum gestis scribere proposuerit, postea quidem presbyter, tunc autem cardinalis diaconus; cum forte nequum clericus esset Pandulfus, a cujus stylo, multum alias differentis, habebimus duorum sequentium pontificum Vitas. Differt autem in hoc etiam a jam memorato Petro Pisano (cum quo alioqui habet initialem nominis litteram P. communem) etiam patria, siquidem hanc eandem vero similitèr habuit cum suo avunculo Hugone de Alatro.

Quod bullas hujus pontificis attinet, Doubletus in Historia Sandionysiana, pag. 475, primum Paschalem fuisse ait, qui plumbeis bullis, solo pontificis nomine antea notari solitis in parte adversa imprimi fecerit SS. Petri et Pauli capita, cum media inter utrumque cruce, sicut originaliter videre est apud Mabillonem pag. 447. Quod tamen non statim secuti sunt posterius, cum Dominicus Raynaldus, bibliothecæ Vaticanæ custos, apud Cangium in Glossario, similia curiose scrutatus, neget se taliter signatas bullas antiquiores vidisse Adriano IV, qui primum anno 1154 sedere cœpit. Cur vero in iisdem bullis imago Petri sinistram, Pauli dextram partem occupet, pluribus disserit Leo Allatius lib. 1 De consensu utriusque Ecclesiæ, cap. 6.

INCIPIT VITA.

1. Hic puer monachus factus [Cluniaci], philosophantium artibus eruditus, pro monasterii sui causis agendis, ab abbate sibi injunctis, vicessimo sætatis anno Romam venit. Quem et monastici ordinis sui gravitas, et morum honestas, et solertis ingenii circa commissum prudentia, domino Grego-

rio, qui summi pontificatus monarchiam catholica A soliditate tunc regebat, notum fecit; et vidit eum, et expertus est, placuit, retinuit certis temporibus, in templo S. Clementis in Urbe presbyterum consecravat. Quanta huic postmodum bona successerint, in sequentibus audietis.

2. Domino Urbano papa magnanimo defuncto, ecclesia quæ erat in Urbe pastorem sibi dari expetit. Ob hoc Patres cardinales, episcopi, diaconi, primoresque Urbis, primiscrini et scribæ regionarii, in ecclesia S. Clementis conveniunt. Hic cum de multis agitur, subito de hoc commodius placuit. Quod compertum viro bono displicuit, volensque vitare fugit, latuitque. Sed non diu potuit invisus humano latere consilio, quem in multorum salutem divini numinis gratia revelare disposuit. Invenitur, B trahitur in conventum, et convenitur, de fuga arguitur a Patribus. « Fugere, inquit ille, me magis oportuit, Patres, quam inæqualis sarcinæ pondus immoderata animi præsumptione subire; nec decebat me sacerdotem illius honoris cingulo accingere, cuius oneris vinculo involutus succumberem. » « Non sic, aiunt Patres, non sic facias oportet, sed illuc tua se debet cohibere intentio quo divini intuitus cognoveris se infligere sapientiam. Ecce te in pastorem sibi elegit dari populus Urbis, te eligit clerus, te collaudant Patres, denique in te solo totius Ecclesiæ quievit examinatio. Divinitus ista proveniunt, divinitus hic congregati in nomine Domini, te ad summi pontificatus apicem et eligimus et confirmamus. »

3. Sic eo diu renitente a primiscriniis et scribis regionariis mutato nomine ter acclamatum est, responsumque: « Paschalem papam S. Petrus elegit. » His aliisque laudibus solemniter peractis, chlamide coccinea induitur a Patribus (4) et tiara capiti ejus imposita, comitante turba cum cantu Lateranum vectus, ante eam portam quæ est ab australi plaga ad basilicam Salvatoris, quam Constantinianam dicunt, adducitur: equo descendit, locaturque in sede quæ ibidem est. Deinde in patriarchale ascendentes palatium, ad duas curules devenit. Hic balteo succingitur, cum septem ex eo pendentibus clavibus et septem sigillis, ex quo sciat se secundum septiformem Spiritus sancti gratiam sanctarum Ecclesiarum, quibus Deo auctore præest, regimini, in claudendo aperiendoque, tantam rationem providere debere quanta solemnitate id quod intenditur operatur. Et locatus in utrisque curulibus (5) data sibi ferula in manu, per cætera palatii loca, solis pontificibus Romanis destinata, solus jam dominus, vel

(4) Nempe violaceus sive cæruleus color tunc adhuc solum cernebatur in habitu cardinalium: uti ex vetustis monasterii sui Casinensis picturis docet Angelus de Nuce, in notis ad Leonis Chronicon lib. III, cap. 66, ubi Desiderius electus in pontificem, cappam rubeam inducere consensit: atque hæc est quæ hic *chlamys coccinea* dicitur.

(5) Sedes eburneas esse explicationis causa additur in ms. Vaticano, quarum ut usum intelligas

sedens vel transiens, electionis modum implevit, die altero, mensis sexti XIV die primo (6) consecrandus in pontificem.

4. Consecratur pontificem pontifices, cum frequentia populi plebisque basilicam B. Petri adent, quorum nomina sunt, Oddo Ostiensis, Mauritius Portuensis, Galterius Albanensis, Bozo Lavicanus, Milo Prænestinus, Otto Nepesinus; et inter missarum solemnias, loco et termino quo decuit, manum sibi imponunt. Primus in consecratione Oddo Ostiensis, qui ad hoc utitur pallio, et benedixit et linivit eum chrismate. Catholice igitur a catholicis et orthodoxis episcopis in pontificem consecratus, translato in se pallio, expletisque quæ restabant missarum solemnias, cum plenitudine laudum, cum ingenti applausu populi plebisque, cum alacritate Patrum ac devotione, dominus Paschalis papa II coronatus in Urbem rediit (7).

5. Dum hæc Romæ ageretur A. bertus episcopus Aletrinus quiddam affuturum esset per oraculum vidit. Religioso cultu quædam persona sibi apparuit, quæ interroganti quis domino Urbano succederet, respondit: « Rainerius. — Ut quid? » inquit. « Propter fidem et constantiam, ait ille, elegit eum Dominus. » Et iterum: « Putasne, inquit ille, vivet? — Vivet, ait, sedebitque (et ostendit id scriptum) quater quaterni ternique. » Episcopus, sciturus rem, Romam venit: quem ut vidit inthronizatum et papam: « Quod vidi, inquit, Deo gratias, video, et tu quantum vives, videas. » Et ait: C « Quater quaterni ternique. Hoc numero decem et novem annorum tempus exprimitur, nam cum tot dies, hebdomades, et menses eo superstite jam transierint, vitam ejus ad totidem annos perducere per Dei gratiam expectamus. » Robur autem et successus ejus in his quæ Dei sunt hominumque, multiplicabatur atque crescebat devotione solemnibus, spe meliori, gratia certa. Cuncta prospera, cuncta salubria in Urbe inveniebantur; quies pro tumultu, pax pro bello, pro seditionibus concordia gratæ indissociabilesque connectebantur. Omnes gaudebant, et cœlitus eum advenisse clamabant, et merito dominari dicebant debere, qui statum Urbis, mores hominum, copias egestatesque cognoverit. Is multorum hominum salutem publice privatimque D providere cœpit; omnibus erat amabilis, ab omnibus diligebatur, ut tanto affectu in pontificio quisque sibi applauderet, quanta familiaritate in sacerdotio cuique fuerat conjunctus.

6. Jamque instabant causæ, multiplicabantur consilia, densioribus turbis hinc inde plebs populus-

melius, juverit legere eruditum Valerii Chimentelli commentarium De honore bisellii Romanis usurpato.

(6) Id est Dominico.

(7) A basilica scilicet Vaticana S. Petri: quæ quia cum tota Leonina civitate trans Tiberim in Etruria est, ne nunc quidem Urbi accensetur, sed ad eam ex burgo S. Petri ituri, dicunt se *ire Romam*, uti sæpe ipsemet audivi.

que ad eum confluere cœpit, in aurem loqui, nova afferre nunc certa, certiora undique nuntiare. Providendum sibi nunc quisque commodius cœpit existimare. Turpe sibi nunc merito videri debere dicebant hæresiarcham Guibertum, ab Ecclesia toties in capite damnatum, gloriosæ memoriæ domino Gregorio, Urbano magnanimo et Victori religioso, prædecessoribus suis, miræ virtutis pontificibus, diu acriterque adversarium, machinari, atque pati eum se non posse clamabant omnes. Et Patres : « Si pecuniæ, inquirunt, desunt, auro argentoque subvenimus. » Dumque hujus depositio acriter urgeretur utrinque, legati Rogerii comitis in Urbem veniunt, curiam intrant, et more domini ex parte comitis officiosissime papam salutant ; inclinatque ad pedes ejus posuerunt auri uncias mille. Id tam devote susceptum est quam opportune mandatum. His auxiliis ad expugnandum prædictum hæresiarcham de superioribus collatis, audaciam adeptus dominus pontifex. « Operari, inquit, jam, Deo gratias, magis quam consiliari possumus. Albæ erat Guibertus, dedit operam, expulit eum ab Alba. Defectio Albæ exterminavit eum ab Urbe, suosque obstitit homo dum potuit, prævaluit Deus cum voluit. Miser Guibertus, jam non papa, quin nunquam papa, dimissa Urbe, nec adhuc securus, in castellum se proripuit (8) : et hic minus [tutus], et merito. Nam dum superbe Deum, quem in servis suis offenderat, fugere nititur, infelix subita morte præventus, diabolum, cui contumaciter servivit, invenit. Transitus, imo mortis illius diem seire existimo indignum fore mortalibus, ejusque memoriam in terris scribere, cujus nomen Deus in cœlis de libro vitæ delevit. Hæresiarcha fuit : hic sibi sit titulus. »

7. Divino igitur judicio de medio sublato Guiberto, et Ravennas superbia cecidit, et Romana respiravit Ecclesia, nec tamen incentori malorum diabolo defuit materia, qua et unitatem divideret et turbaret Ecclesiam. Duo statim eliguntur papæ, alter post alterum. Et unus quidem eodem, alter vero post centesimum quintum electionis suæ diem a fidelibus captus ; qui Albertus vocabatur, apud S. Laurentium retrudi ; et qui Theodericus, apud Sanctam Trinitatem in Cava eremiticam vitam addiscere, Patrum judicio adjudicati sunt ; sicque dejecit eos Dominus dum allevarentur (*Psal.* LXXII, 18). Eligitur et tertius, Maginulfus nomine. Hic, quia necromantiæ fabulis simplicem populum, illos maxime qui conscientia scelerum vel ambitu futuri successus ad cum refugium fecerant, allicuerat, gravem in Ecclesiam calcem impressit. Sed dum auguriis fisus, pontificium adipisci nititur ; quod ex diabolo dari non potuit, divinis destitutus auxiliis merito amisit,

A et sacerdotium, quod sine Deo arripuit, tenere non licuit misero : amisit et urbem, ut exsul gravi inopia miserisque afflictus (corrosa, ut aiunt, lingua) vitam cum carne [*an crimine?*] finiret. Sic uno, altero, et tertio impiæ sedi cedentibusque, deficientibusque, confessis hæresim suam ; quæ pie præerat (universis Ecclesia) in uno, qui erat dominus Paschalis papa, convaluit quievitque.

8. Eo tempore dominus papa civitatem Castellanam per suos aggressus, locum satis natura munitum ; nutu Dei auxilioque in virtute obtinuit : parum post obtinuit et Beneventum. His diebus Petrus de Columna Cavas, oppidum de jure B. Petri, invaserat ; sed dum aliena contumaciter retinere nititur, turpiter amisit et propria. Egressus Urbe dominus B papa Cavas recipit : Columna et Zagarolum, oppida juris illius, sapienter expugnata, prudenter sunt capta. Aiunt et prodigia his annis fuisse. Mare locis quibusdam passibus viginti plus solito littus occupasse, quibusdam passibus plus minus centum in altum tumuisse : cœlum, papilionis in modum, zonis rubeis subrubeisque a superiori ad inferius insignitum apparuisse : iris totum fere id comprehendit.

9. In meridie per dies xxix cometa apparuit, raræ potentiæ longitudinisque, ut quod superesset cœli quartam partem occuparet, et ante occasum solis cum sole appareret. Sed et adhuc fumigat scelera-torum Ætna, Paschalicis superata virtutibus : tantoque frequentius interius æstuat, quanto solidius exterius compilatur : quoniam Corsorum [vici], videlicet Stephani et filiorum et fratrum ejus jam per dominum papam Paschalem omnes destructi erant. Qui Stephanus nimis in ira exarsit, ecclesiam B. Pauli cum omnibus bonis apprehendit, omnesque reos sibi consociabat, sicque civitatem confundebat : nihil in Urbe tutum, nihil extra securum, fasque nefasque simul. His stimulis primores curiæ instigati, ecclesiam B. Pauli et oppidum quod Stephanus occupabat, clavibus Ulyssice expressis in ceram et ad earum exemplar de ferro confectis, noctu dispositis insidiis, caute aggrediuntur : dumque illi interius negligunt quod exterius timent ; nostri exterius stingunt quod interius machinantur ; capta turri, patentibus portis, copiis introductis, sentiunt subito quod non suspicabantur. Utrinque pugnatum est acriter : illis interior turris et ardua porticus servabat vires, illis facilis ingressus et certa auxilia augebant audaciam. Mane dominus papa cum plenitudine civium oppidum aggressus, cepit quoque ; et Stephanum sacrilegum ejecit : quem, quia monachus videbatur, illæsum abire dimisit

10. Hostibus Ecclesiæ sic exterritis, et Urbe se-

(8) Nomen credo potuit de industria reticuisse auctorem, quam illud socordi librario excidisse : quamvis autem varia agri suburbicarii nominentur castella, ac nominatim haud procul Alba castellum Gandulfi, pontificiæ rusticationi nescio quam pridem dedicatum, nuperque ab Alexandro VII mira

venustate restauratum exornatumque ; propendet tamen conjectura ad *castellum Romanum*, situm inter Albam et Ostiam, quod inde versus mare propinquior pateret fuga. Fuit tamen hic, ubicunque sito loco « minus tutus. »

data ex parte, eo anno dominus papa in Tusciam apud Florentiam concilium celebravit : in quo cum episcopo loci de Antichristo, quia eum natum dicebat, satis disputatum est : sed ob frequentiam populi, qui ob rei novitatem audiendam hinc inde confertim tumulatumque confluxerat, nec concilium finem, nec disputatio deliberationem habuit. In Longobardia etiam apud Guardastallum celebravit concilium, in quo quidem de investituris, de hominiis et sacramentis episcoporum, laicis exhibitis exhibendisque, certis capitulis statutum est. Sic pertransiit usque in Franciam, et Trevis concilium celebravit : in quo multa quæ ordinanda erant, ordinavit; et quæ abroganda erant, bona fide destruxit.

11. Reversus itaque dominus papa, ut solet esse in absentia principum, Urbem turbatam invenit : superiorem [scilicet] maritimam per eum quem dimiserat Stephanum defecisse, et in sui ditionem attractam occupari. Crevit indulgentiæ malus, quia pietatis affectu mulceri [non] potest quo sit bonus, qui nunquam desinit esse malus. Superbe scilicet armavit exterius, quæ turpiter intus perdidit : Ponteclem et Montemaltum, oppida de jure B. Petri, copiis munivit et armis. Hæc dominus papa aggressus, alterum quidem cepit; alterum, ob impatientem in locis [istis] autumnum, depopulatis quæ extra erant, dimisit. His pavoribus [consternabantur] simplices populi novas seditiones oriri, antiqua bella rursus suscitari, alterum in nece alterius pasci existimantes; cum nihil eis timendum foret, ob atrocina factionesque eo deficiente. Hæc æquo animo ferebat dominus papa, tum quia inæqualitas temporis tunc eum prohibebat, tum quia in Apuliam transire disposuerat. Ob hoc accitis fidelibus, Lavicano episcopo, Ecclesiarum curam; Petro Leonis et Leoni Frangipani, Urbem et urbana; Ptolomæo, cætera quæ extra Urbem erant B. Petri patrimonia et principem militiæ nepotem suum Galfredum, tuenda commisit; ipse dispositionis suæ articulo usus, transiit, moratusque ut debuit, quod decuit fecit, cum debuit rediit.

12. In itinere erat [quando] audivit in Urbe seditiones innumeras terribilesque connecti : extra, Anagniam, Prenestem, Tusculanum, ipsas etiam Sabinas defecisse; hujus defectionis caput roburque Ptolomæum fore; ascivisse sibi Petrum de Columna, abbatem Farfensem; Romanorum copiam, Alliam Maritimamque fidem servantium, hostilibus irruptionibus depopulata; ipsum Ptolomæum submurmurasse [occupandam Albam] ne inde aditus pateret domino papæ redeunti ad Urbem. Sed Dominus, qui B. Petri fide Ecclesiam solet tueri, reditum dedit prosperum. Accito Cajetano duce Ricardo de Aquila, ut hujus itineris dux sibi esset, injunxit. Triduo post in Maritimis nos assecutus est, atque sic Dei et B. Petri auxilio [Albam] usque pervenit. Albæ vero dominus papa tanta devotione susceptus est, quanto desiderio exspectatus : et so-

luto donativo, quod hæreditariis militibus debebatur, Romam venit. Quos hic hostes, quos fideles sociosque invenit, plene cognosci non potuit : dum vero cum suis consedere cœpit, omnes B. Petri possessiones recepit : inter quas cum magno labore et multa nece hominum Tiburtinum suscepit. Parum post Capitolium ascendit : « Hic, inquit, Montalto et cætera B. Petri patrimonia de Stephani abbatis manibus evellenda sunt : et ob pertinacem ejus superbiam, in propriam personam vindictam sine misericordia dignum est irrogare. » Parvo igitur prælio, sed horrendo saltis, captis domibus subversisque turribus adeo sunt exterriti, ut et patrimonia B. Petri et cæterarum ecclesiarum, quæ injuste usurpaverant, redderent; et obsides, tactis sacrosanctis Evangeliiis, darent, se de perpersis nec vindictam sumere, nec ultra turpibus conditionibus Ecclesiam afficere. Victor igitur in toto dominus papa comprovincialibus pacem dedit, fidam satis solidamque : et suis erat quisque contentus.

13. Viguit autem pax, quoadusque exterminatorem terræ Henricum, Henrici filium, divinæ ultionis ira in Italiam traxit. Quid vero prædictus hostis Ecclesiæ in itinere operatus est, longum est per singula ambulare atque enuntiare : tamen in quantum possumus sub brevitate posteris significare curamus. Civitates multas et castra in itinere, dolo pacem ostendendo, subvertit; ecclesias destruere non cessavit; religiosos ac catholicos viros capere, quos invenire poterat; quos vero habere non poterat, a propriis sedibus expellere non desistebat. Sic impie agendo per Longobardiam et Tusciam usque pervenit. Cum vero Romam pervenit, quid mali in ea, quæ caput est totius mundi, operatus est, res ipsa clare demonstrat. Prius juravit, sed pejerare deinde minime dubitavit : quod facere potuit, non renuit : quod facere non potuit, non pro Deo, sed hominum timore dimisit. Ut dictum est, cum cœpit civitati appropinquare, ubi admoniti erant majores Urbis, uti moris erat, et clerici a porta civitatis, quæ juxta castrum S. Angeli sita est, usque ad ecclesiam B. Petri, omnes planetis, cappis atque dalmaticis induti, eum ad processionem susceperunt. Majores vero, videlicet cardinales, episcopi et presbyteri, cum diaconis atque subdiaconis cæterisque ordinibus, cum domino papa Paschali, intra ecclesiam B. Petri exspectaverunt. Proceres vero, videlicet iudices, advocati, seriniarii, omnes cum eo in comitatu venerunt eandem laudem ei ut alii ferebant referentes, atque dicentes : Henricum regem S. Petrus elegit.

14. Susceptus itaque a summo pontifice non prius ecclesiam intrare voluit, quam eam suo jure suoque dominio a suis fidelibus detineri vidisset. Deliberata est itaque ei ecclesia, et omnes munitiones circumquaque sitæ; et in hac deliberatione obsides dedit, videlicet nepotem suum et alios barones ostendendo fidem servaturum, quam penitus male servavit. Dominum papam Paschalem dolo et fraude, cum epi

scopis et cardinalibus cæterisque ordinibus, et cum A proceribus quam multis, apprehendit : de aliis vero maximas strages fecit : clericos vero, archipresbyteros, presbyteros exspoliavit, planetas et thymiamata eis auferendo : et proprias vestes, ex quibus vestiti erant, minime dimittebat, nec etiam subtalaria atque femoralia eis habere permittebat. Hæc vero acta sunt mense Februarii 11 Idus, anno Dominicæ Incarnationis 1111, ind. iv. Eodem namque die Dominica qua legebatur evangelium : « Assumpsit Jesus duodecim, etc., et ait illis : Ecce ascendimus Hierosolimam et consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de Filio hominis, quoniam tradetur gentibus, et illudetur, et flagellabitur et conspuetur. » Ascensio ista descensio fuit : quoniam ut Dominus a malignis perpressus est injuriam, sic et iste a barbaris malitiose captus est. Consummata sunt in Christo, quia a prophetis prænuntiatum est eum passurum Hierosolymis ; in isto, quoniam jam multis vicibus dictum erat, non iturum, si vero ivisset, non prius rediturum quam omnia quæ vellet faceret. Traditus fuit videlicet a suis et non ab extraneis : flagella multaque opprobria diu ab eis perpressus est. A prædicto namque die videlicet a 11 Idus Febr. usque ad v Kal. Maii, devotus Dei pontifex multis affectus est cruciatibus : tamen ad ultimum, pro deliberatione Ecclesiæ et multorum captivorum qui cum eo detenti erant, quamdam cum prædicto exterminatore pacem composuit ; sed non diu duravit.

15. Discedente igitur eo, videlicet Henrico, Romanam pax rediit : non illa quam insimul composuerant, quoniam minus boni continens erat : sed terræ pax est reddita, quia omnes possessiones B. Petri, quas abstulerat, B. Petro sunt collatæ. Viguit autem pax annis plus minus novem, posteris vix credenda : quam profecto vidi tantam, quantum et timidus bubulcus exoptat, et audax perhorrescit latro, ut quisque locus depositum tueretur. Quid autem egregia Pisanorum industria et admirabilis pertinacia per eundem Dominum papam Balearibus insulis Ehisæ et Majoricæ contulerit ; quem apparatus, quas copias supplementumque quemve legatum ipsi habuerint, quo consule, sub quo imperator militaverint, cujus vexilli indicia secuti fuerint, quisve eorum fortiter [fecerit], quot navibus et quomodo ierint, quid naufragii quidve laboris in reficiendis ratibus passi sint ; illud etiam gloriosum admirandumque subsidium quod non desperaverint ; quomodo etiam evulsis captivis, direptis spoliis, subversis urbibus victores redierint, quia digno volumine comprehendere disposui, suo loco et suo tempore distuli.

16. Hujus temporis prodigia. Apud Mamistram terræmotus muros omnes domosque subvertit, majoremque partem hominum ruina involvit ; quam dum miles quidam fugere nititur ad Antiochiam properans, subito hiatu terræ cum equo absorptus, prius est sepultus quam mortuus. Ibidem alio hiatu

terræ hos interceptus, dum corpore inferius fluxit cornibus superius hæsit. Romæ in basilica Lateranensis fulmen sacram turrim percussit, partem culminis et gallum æneum vento versatilem campanasque dejecit, et quassato angulo ejusdem basilicæ sepulcrum papæ quod erat inferius omnino destruxit. Eodem S. Pauli ex tribunali, igne de caelo tactam, destruxit, ut et tecti plumbum conflaretur, et trabes visibiliter arderent ; profecto arderet tota, nisi aqua et auxilio apostolorum confluentes populi Urbis obstarent : monstrant indicia trabes. Beneventi hicipitem, sine pedibus natum [audivi] Romæ in porticu Gallæ vidi id quoque prodigium, Gloriosam nomine et virtute, Bonum filium, juvenem audacissimum, tunc gladium ferentem et hastam, in armo dextro cepisse, suscipiensque eum : « Tune es ille, ait, nequam, qui virum meum interfecisti ? » et abstracto cultro de supparo quem tenuit, evisceravit ; volentibusque sumere vindictam : « Uquid ille, inquit, virum meum interfecit ? » Sic pro pœna gloriose [sumpta] gloriosa mansit.

17. Anno xvii pontificatus dicti domini papæ, anno pacis x mense primo [id est Martio] die 26 mensis, die transitus Domini, ira Dei de manu calicis ejus de terra ascendit. Porro Urbis præfecto defuncto, homines scelerati, seditiosi, proni ad malum privatis negotiis male, publicis pessime providentes, inconsultis Patribus primoribus, puerum adolescentem in Urbis præfectum eligunt : cujus modus, imo excessus hic est. Dum domi in cilicio pater præfectus moritur, extra in gradibus filius præfectus eligitur : patris cadaver ad ecclesiam ducitur, filii fastus ad loca præfectoria destinatur ; patri exsequiæ funeris in ecclesia, filio laudes præfectoriæ in atrio applaudunt ; illi patrem Deo rationem redditurum in sepulcro deponunt, isti filium juraturum populo in ambonem ponunt et sublevant. Miserabilis casus urorumque. Et tu exsequias funeris pro comitiis filii perdidisti, pater : et tu comitorum applausum pro patris exsequiis amisisti, filii. Concludat igitur qui vult, dicatque, malo patrem terminasse exitu, cujus in morte uxor gaudeat, lætetur filius, domus tota exsultet filium principis inchoasse, nequam, cuius in comitiis mater laceratis crinibus plangat, filius scissis vestibus gemat, tota domus tristetur.

18. Turbavit dominum papam totamque curiam simul et patris mors et excessus filii. Initoque consilio : « Quia nostra, inquit, ante tempus occupant, merito et non sua in tempore perdunt. Vade P. [Petre] et te Constantine, et ex omnibus quæ ad præfecturam pertinent, ad curiæ commodum, in testimonium hujus nostri venerabilis diaconi, te investias. Parui jussis : in reditu tumultum insidiasque in domini papæ necem persensi : providi auxiliis in subsidiis positis, loco ac tempore egregie facturus : deinde sic sibi adfuturum fore denuntiavi. » Jamque ille, cum tumultu populi plebisque, Constantinianæ basilicæ limen pede tetigerat ; cum subito oleum consecrandum in chrisma, jam infectum balsamo

confectumque, iracto vase, diffusum est. Turbari A Patres, mirari dominus: nec credebant prodigium, eo quod in prosperitate positi, nullius periculi casum adfuturum timebant. Ac iterum alio oleo confecto, dominus pontifex, ad exsequendum tantæ solemnitatis mysterium, ad altare ascendit. Jamque ex tribunali sede orationem, « Deus a quo et Judas reatus sui pœnam et laico confessionis suæ præmium sumpsit, » incoepat; cum illi puerum scissis vestibus, inter altare et tribunal, sibi opponunt, confirmari eum in Urbis præfectum petunt. Cumque ut ejus domini moris erat, ob inceptum officium respondere differret, irasci illi, magnis acclamare vocibus, Deum sibi testem facere, in vota jurare, ni responderit; aliterque si senserit, atrocis fati miserias eo die visurum. Tandem dominus: « Quid, B inquit, confirmari eum in præfectum petitis, quem nec nos digne dare, nec vos hodie honeste petere potestis? cum vos hodierni funeris exsequiæ a comitiis merito subtrahant, et nos solemnibus diei charismata ab hujusmodi juste removeant? quibus peractis respondebitur digne. » Et illi: « Pro velle nostro nos dispositis utemur; » tumultuantesque discedunt: fecissentque dispositis viam, nisi eorum, quæ ira tumuerat, nostrarum copiarum timore enervaretur audacia.

19. Die altero, die Paraseeve, cum omnium civium hujus Urbis, maxime vetusti moris sacra devotio per loca sancta, per martyrum cœmeteria, per votiva solemnia, pedibus discaleatis in Urbe suburbisque confertim diffunderetur; illi simplicem populum plebemque in factionis suæ charybdiæ sub armis jurare compellunt: itidem die magni Sabbati, die Paschatis gravius. Secunda feria eunti domino ad basilicam B. Petri, juxta radicem pontis Trajani, cum tumultu se puer ille opposuit, confirmari petiit. Quod quia adeptus non est, sequentis familiæ alios cœpit, alios affecit injuriis. In reditu, coronato domino papa, ut ejus diei mos est, et Patribus solemniter procedentibus in curiam, et Capitolio, strepitu, clamore, lapidibus eos prosequuntur. Nec adhuc satis: delegant post eum, nec antea vestes sacras eum exui licuit, quam respondere oportuit, sequenti feriæ vi de confirmatione communi consilio deliberandum. At ille non contentus termino, eo die quæ restabant præfecturalia, a quibus potuit, in se compleri fecit. Feria vi in tantam exarsit audaciam, ut eorum domos subverteret, quorum religio fidei in dominum papam perfide agere noluisse. Providens autem dominus huic ruinæ absque multa cæde resisti non posse, in Albam secessit. Furor illius fautorumque in ecclesiam et domum Petri Leonis, quæ illam tueri videbatur, omnino conversus; nec posse pati nisi reverso eo suorum fulciretur auxilio. Reversus tanto copiosius principibus curiæ largitus est munera, quanto laboriosius suis bellicis sudoribus pro se subjiciendos fore cognoverat; Ptolomæo Ariciam, cæteris aurum, argentum, alterius supellectilis copiam.

20. Hac spe boni auxilii nostri securi, ad congreduendum eis Tiberim copias exponunt: præsto sit prælium; et quasi Urbis totius milites cum nostris hæreditariis paucis belli fortunam sortiri debuissent, magno ausu, sed subito nostri victores, illorum alios ad jurisjurandi religionem in receptionem domini reversuros astringunt, alios et ipsum puerum secum captivos ducunt. Jam nostri ad Fumonem properantes Albam transierant; jam terram Ptolomæi uti securi, molles, dissoluti, inermes intraverant; Algidum jam deveniant: cum Ptolomæus veniens in eos, et captos abstulit, et capientes cepit, non veritus dominum papam, ob noviter susceptum beneficium triplicata jurisjurandi religione. Hac Ptolomæi perfidia in exemplum suscepta, perjurii contagium omnes fere infecit, adeo ut ob participationem consortibus sceleris, in Urbe et cæteris hinc inde, perjurium nec infamia nec crimen haberetur. Exsecrabile dicta! horribile auditu! Hoc ausu, hac indulgentia criminis Sarminetum, Nymphas, Tiberiam, et omnem Maritimam enormitas defectionis involvit, simul et totam Urbem: vix unus in multis, quem factionis reum vel dicta vel facta verosimilibus indiciis non demonstrarent. Ebullire tota machinis et tormentis, ea parte qua Capitolii rupes ædibus Petri Leonis imminet contigue; ordinans quidquid armis, igne, manu inferri poterat: invidia magis quam ratio mollebat: factumque ut solus ex parte pateretur in toto, quidquid undique ab omnibus poterat conferri in unum. C Hujus tamen impetus fluctus cœpit tandem detunicare, vel divinis operibus, vel rusticanis, pro maturitate illius temporis, omnibus fere instantibus; ipsa etiam curia, ob impatientem in locis istis æstatem, in Campaniam Maritimamque secessit.

21. Altero namque anno rex Henricus in Italiam rediit, manifestus hostis Ecclesiæ, tantoque infestior bonis ac religiosis, quanto benignior malis seditiosisque. Hujus consiliiarii familiaresque, abbas Farsensis, qui ob sacrilegium factionemque ab Ecclesia bis ter in capite damnatus, Joannes maledictus, Ptolomæus, horumque fautores. Tunc simul atque Latium intravit, B. Petri fidelibus bellum injecit. Magna conatus est, famosa fecit, sed parva. Ob hujus victoriæ gloriam quam fecerat, videlicet quia apprehenderat quædam castra, populus plebsve Romana triumphum sibi instituit. Coronata Urbe, rex et regina per medium: magnus apparatus, parva gloria. Huic nullus Patrum, nullus episcoporum, nullus catholicus sacerdos occurrit: fit ei processio, empta potius quam indicta. Curas ad basilicam S. Petri navi transivit, non ponte. Trajectus coronari petiit: respondetur, in ea basilica a papa vel Patribus coronandus coronari debet, aliter nequit. quod si velis, ab eis fore petendum. Fit consuetum: delegat in hunc modum.

22. « Si divinitus datum fuisset, Patres conscripti, rerum publicarum statum digno moderamine gubernari, dignaque reverentia eorum rectores aliter

ab altero praevenirentur, pax foret, nec pontificali-
bus obesset orbis imperator, sed alter alterius gloria
fulciretur, gloria alterius gloria utriusque foret;
et robur utrorumque, amorque utrorumque, timor
omnium, totaque se converteret civitas; nos Patres,
nos consules, nos primores, nos omnes bonis Urbis
et orbis intuerentur, Gothi, Galli, Hispani, Afri,
Graeci et Latini, Parthus et Indus et Arabs aut
timerent nos aut diligerent. Nunc autem, cum secus
agitur, sit aliter: dimissis caeteris, invicem angimus,
invicem angimur; ab omnibus merito haec patimur,
maledicimur, exterminamur. Convertimini igitur, et
mei, licet peccantis, votum correctionemque suscipite;
ne, dum per vos in me rigescit justitia, multiplicatis
sceleribus in aliis, sine me qualiter rigescat non
habeat. Ecce a patre Romanae Ecclesiae domino papa e
Galliis in Urbem coronandus adveni: eum abesse in
infortuniis meis reputo: nunc autem a vobis id
exposco. Tantoque id recipienti fiet gratius, quanto
ut id mihi fieret gravius elaboravi. Solent accuratius
excolere homines, quod diuturnis quaesitum periculis
adinvenit. Sit pax. Et quidem erit, si velitis. Sine
crimine loquor. Profecto sedatis ventis, quiescent
maria. » Haec rex.

23. Ad haec Ecclesia quae erat in urbe: « Inhonestum
satis arbitramur ac indignum, rex, ut aliquando nos
dulcibus dictis convenias, quos fellitis actibus in dies
circumvenire [non cessas]. Credisne credamus, rex,
te ad poenitendum satisfactorumque advenisse; per
quem acerba ira continuaque irruptiones barbaricas,
rapinas sacrilegas, ordinationes execrabiles, exordina-
tiones impias, seditionesque assiduas conflari
ferique cernimus? Simul ac Latium intrasti, rex,
B. Petri fidelibus bellum iniecasti: si non successit
voto, id [debemus] Deo, non regi. Age, qui sunt pro
quibus agitur? Abbas Farfensis et Ptolomaeus, uterque
anathematizatus. Qui sunt contra quos agitur? BB.
Petrus et Paulus. Quibus locis agitur? In eorum
patrimonis, in domo propria. Oblitus horum, rex,
illis ducibus audax audacter ecclesiam B. Petri
intrasti: quibus clericis [comitatus], quibus Patribus,
cum quibus episcopis? Quomodo silendum, quomodo
agendum est? Adde, qui sunt, qui nunc ante ejus
fores excubant: nonne seditiosi, nonne haeretici? Heu!
heu! Expulsis Catholicis reverendam cunctis populis
B. Petri ecclesiam per te haeretici occupant. Haecine
est via illa, rex, qua poenitens veniam merearis?
satisfactio, qua Ecclesiae conformeris? pax, qua
bella quiescant, seditiones cessent, venti sedentur,
mare detumescat? Profecto nisi conversus, immemor
mali, aliter cum Deo senseris, rex, aliter Rex regum
cum rege sentiet Deus. Comitari cum excommunicatis,
rex, nosti nos nec debere nec posse; eo maxime cum
contremiscat comitiis tuis interesse secundis, qui-
unque nostrum interfuit primis. »

24. Diffusus hinc rex, accito Mauritio Bracaraensi
archiepiscopo, qui ob superbam levitatem curialis

A effectus, per biennium, extra Ecclesiam propriam,
opulentissimo cultu et regio, hac et illac molliter et
dissolute vagabatur, ante corpus B. Gregorii coronari
se fecit, sicque ab Urbe comitatus abscessit. In
itinere erat: aequae distabat ab Urbe et Sutrio: audivit
principem Apuliae cum expeditis equitibus Campaniam
intrasse, Pillumque ob defectionem ab illis depopulari.
Fit consilium eos vel amoveri posse, si ante diem a regio
exercitu incautis subveniatur. Nec mora: totum robur
belli cum agilitate eo destinat. Et quidem succederet
voto, ni quaedam nobilis matrona ex Plumbinaria, dum
sic properantem exercitum vidit, periculum quod timebat
accito veredario adfuturum principi annuntiaret: sieque
dum caviti uni, providit utrisque, ut duo tam feroces
exercitus, jam fere contigui, alter in vicum Mauriti-
ii, in Acuta arcem indemnis se alter conferrent.

25. Dominus papa celebrato concilio, quod in partibus
Apuliae congregaverat, rediens in Campaniam, Pillum
Pillanumque in Maritimis, et oppidum S. Silvestri in
sui ditionem convertit. Jamque autumnus instabat,
cujus calore vel aestu exterius constipatus, interius
dissolutus, uti senex et qui erat in castris debili-
or, in Anagninam se convertit: hicque adeo infirmitas
eum oppressit, ut qui aderant medici morti eum magis
quam vitae adjudicarent. Sed auctor vitae Deus vitam
ejus produxit in longum, et dum dissolutis interius
membris compaginis soliditatem injecit, exustis
exterius fomenti robur diffudit: factumque est ut qui
ante in lecto alterius auxilio suspensus vix sedere
poterat, postmodum ante altare per se erectus
missarum solemniam celebraret. Hac valetudine venit
in Preneste, et B. Agapiti ecclesiam ibidem dedicavit.
Nativitatis Domini vigiliis Romae, Ordinis missas
et matutinum post missam, et iterum missam
processionemque, cum omni voto et solemnitate ei
diei debita, Octavas etiam et Epiphantias devotissime
celebravit: et data licentia legatis Constantinopolitani
imperatoris, quos ibidem receperat, deliberaturus
B. Petri basilicam, in tantis hostibus Romanam in
portica [id est lectica] venit. Ob cujus inopinatum
adventum subitumque tantus terror Ptolomaeum et
praefectum invaserat, ut ante alter quam nollet dominus
papa pacem dare, patret quod desperans de gratia,
dimissis penatibus, in urbe latitare pararet.

26. Jamque bonus pontifex ad perficiendum quod
inceperat, machinas et tormenta et quaeque necessaria
bello, incredibili agilitate, per biduum per suos parari
fecerat. Vicisse eum [potius] diceres quam victurum.
Sed dum quod voluit fecit, Dominus vitam ejus, quam
ob gratiam distulit, ob debitum terminavit. Biduo post
reditum tanto arctius ob laborem itineris populique
frequentiam infirmitas convaluit, quanto remissius ob
quietem assiduitatis amoenitatemque obsequii ante
defecerat. Vir sanctus moriebatur et operabatur.
Convocatis Patribus, ut in constantia fidei et sinceritate
veri eum sequerentur, in junxit: in cautela doli ab his
qui intus forent et

extra, in executione Gibertinorum et enormitatis Teutonicæ : ut invicem se diligerent et invicem idem dicerent, et ipsum verum quem diligerent Deum in omnibus tenerent. Post hoc unctus oleo sacro, facta confessione, peractis in eo omnibus prout decuit sanctum, psallendo cum psallentibus, nocte media, ut qui de tenebris properabat ad lucem, senex honestus, imo ipsa honestas, carnis debitum solvit xv Kalendas Februarii.

27. Corpus ejus balsamo infectum, et ut ordo habet sacris indutum vestibus, cum obsequiis debitis et honore digno, cum frequentia cleri et populi, non cuilibet tanta gleba deportanda imposita est, sed ab ipsis Patribus honorifice est deportata in basilicam Salvatoris, in sede propria, in patriarchio, in dextro latere templi, in mausoleo purissimi marmoris

(9) Malleacense Chronicon duorum ex prædictis conciliorum meminit; primo, « Anno 1107 apud Treas in Francia fuit concilium, quod tenuit Paschalis papa, in quo decrevit ut per nullam guerram incendia domorum fierent, nec oves aut agni caperentur. » Utile et Christianæ militiæ legibus dignum decretum, sed heu! quam alienum ab usu et praxi

mirifico opere sculpto, xi Kalendas Februarii collocatus. Qui beatissimum quam plures fecit ordinationes per diversos menses, presbyteros L, diaconos xxx, episcopos numero centum, consecravit ecclesias xx, Romæ ecclesiam S. Adriani in Tribus Fatis, ii anno sui pontificatus, dedicavit, et ecclesiam S. Mariæ in regione Areolæ, in loco qui vocatur Monticelli, similiter consecravit. Verum etiam ecclesiam SS. Quatuor Coronatorum, quæ tempore Roberti Guichardi Salernitani principis destructa erat, a fundamentis refecit atque consecravit; anno pontificatus sui xvii, mense Januario, die xx. Celebravit concilium apud Guardastallum in Longobardia, aliud apud Treas civitatem in Francia (9). Postea defuncto eo cessavit episcopatus dies iii

calamitosissimæ nostræ ætatis! Et rursus: « Anno 1116 Romæ fuit concilium, quod tenuit novissime Paschalis. » Et: « Anno 1118, xii Kalend. Februarii obiit Paschalis papa, et successit ei Gelasius. » Sepulcri in Laterano positi meminit Cæsar Rasponus, eique locum assignat versus oratorium S. Thomæ.

LAUS METRICA PASCHALIS II PAPÆ

AUCTORE MILONE CARDINALI

S. ALBINI ANDEGAVENSIS MONASTER. MONACHO.

(Dom MARTÈNE, *Voyage littéraire de deux religieux Bénédictins*, tom. II, pag. 24.)

Magnificandus et omnicoendus ubique timendus, C
Justitiæ fidem qui Petri continet ædem,
Nomine Paschalis venerandus vir specialis,
Lux, decus Ecclesiæ, caput orbis, imago Sophiæ,
Examen juris, pia forma sequenda futuris,
Cujas ad adventum terror fregit Beneventum.
Sit per eum salvus quem Virginis edidit alvus.
Si genus et speciem dialectica cuncta novaret,
Magnus Aristoteles si scire suum repararet,
Tullius et Plato si surgant fonte renato;

Si de Parnasso transferret carmina Naso,
Magnificandus ut es, vix dignum laude sonarent
Nobilitate tui generis nimis es specialis, †
Moribus et vita magis es quam pontificalis
Roma caput mundi si præmunita fuisset,
Sedis apostolicæ tibi pridem jura dedisset,
Justitiæ legi tua vox nihil ante tulisset.
In Samio summo bivio sic vita regatur.
Ne leve læva levat, levitatem dextra sequatur.

NOTITIA DIPLOMATICA.

(Philippus JAFFÉ, *Regesta pontificum Romanorum*, pag. 477.)

† Paschalis II bullæ Incarnationis annos vulgares, Florentinos, Pisanos passim prædent; indictionem habes plerumque Constantinopolitanam, aliquoties Pontificiam. Nonnullis anni 1111 bullis appositus sunt anni imperatoris (317, 318).

Dictum Paschalis hoc est: VERBO DOMINI COELI FIRMATI SUNT (27, 46, 47, 70, 111, 143, 147, 154, 203, 230, 234, 268, 338, 357, 367, 377).